

De verkoop van roerende goederen uit de nalatenschap van de Brugse kunstschilder Joseph-Denis Odevaere (Brussel, 1834)

J. Mertens

Joseph Denis Odevaere was de zoon van Anselmus Odevaere en van Marie-Anne de Brouwer. Zijn vader was achtereenvolgens advocaat bij de Raad van Vlaanderen in Gent, en later luitenant-baljuw bij het feodaal hof in Brugge en in 1782 raadspensionaris van het Vrije. In 1809 werd hij rechter bij de rechtbank van eerste aanleg te Brugge. Joseph Odevaere werd geboren te Brugge op 2 december 1775¹. Hij liep school te Brugge bij de augustijnen en in de Academie van zijn geboortestad. Winnaar van de wedstrijd tekenen naar levend model, ging hij in 1804 naar Parijs om zich te vervolmaken bij zijn stadsgenoot Suvéé en in het atelier van David. Terug in Brugge schilderde hij in 1805 het portret van prefect Chauvelin (Brugge, Stadhuis) en een collectief portret van Winckelman en Vander Donckt, voorzitter en directeur van de Academie, alsook van hemzelf (Brugge, Groeningemuseum). Jan Karel Verbrugge, die in zijn *Gedenkweerdige Aenteekeningen* heel wat informatie over Odevaere verschaft, deelt mee dat hij in september 1805 vertrokken is "van Parijs naer Roome, alwaer hij verbleven is tot 1812". "t Is in dit jaer dat mijnheer J. Odevaere tot Parijs eene gulden medaille ontfangen heeft van den keyzer Napoleon over eene schilderye, die hij in de Salon geplaetst heeft. Mijnheer Odevaere heeft tot Roome verbleven sedert 1805 tot 1812".

Na een verblijf van acht jaar keerde hij naar Parijs terug en werd, zoals Verbrugge signaleert, door Napoleon vereerd met de gouden medaille in 1812.

Bij de val van het Keizerrijk in 1814 keerde Odevaere terug naar Brugge en schilderde er voor Sint-Salvator *Christus stervend op het Kruis*².

1 H. PAUWELS, *Groeningemuseum. Catalogus*. Brugge, 1960, p. 176-180, nrs. 201-207 : Jozef Odevaere (alle 7 schilderijen zijn afgebeeld en beschreven).

2 Dit schilderij lijkt niet meer aanwezig in de Sint-Salvatorskerk (zie L. DEVLIEGHER, *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*, deel 8, *De Sint-Salvatorskathedraal te Brugge, Inventaris*, Tilt-Amsterdam, 1979. Daarentegen vermeldt hetzelfde werk, p. 206, afb. 288 een portret van pastoor Ignatius van Coquelare uit 1804 (92 x 76)).

In 1816 slaagde Odevaere erin de na de Franse verovering geroofde kunstschaten onder grote jubel van de inwoners, naar Brugge terug te laten brengen³.

Op 25 juni 1815 werd Odevaere aangesteld als hofschilder van koning Willem I van de Nederlanden. In diens opdracht kwam het schilderij *Slag bij Waterloo* (Brussel, Justitiepaleis) tot stand. Laten wij hierover Verbrugge aan het woord : "den 22en February [1816] en volgende dagen was er op de Academie alhier te zien een geëyndigde schets, gemaekt door mijnheer Odevaere, konstschilder van den koning van 't Nederland, Zijne Majesteyt Willem I. Dit stuk verbeeldde den slag van Waeterloo, alwaer den erfprins gewond is geweest. Dit stuk moet door denselven konstenaer uytgevrocht worden, levensgroot, voor Zijne Majesteyt voornoemd. Een alderschoonste ordonnantie regneert in dit stuk, waervan men het flikkerende goud met aengenaemheyte ziet in d'eerste groep van den prins op het voorplan. De portraiten zijn aengenaem en frappant gelijkende. Mijnheer Odevaere heeft veel eere behaeld van dit konststuk". Willem I apprecieerde blijkbaar zijn hofschilder. Dit blijkt o.m. uit de volgende mededeling van Verbrugge : "Mijnheer J. Odevaere, schilder van den koning der Nederlanden, is door Zijne Majesteyt gecreëert chevalier de l'Ordre du Lion Belgique, waervan hij door brief verwittigt is geworden den 28 February 1816, alhier wezende tot Brugghe" en "Ten jaere 1817 is mijnheer de chevalier Odevaere genaemt lid van het Instituut der Konsten in de Nederlanden"⁴. Odevaere was vooral een befaamd historie- en portretschilder⁵.

3 A. SCHOUTEET, *Kunstschilder Jozef Odevaere en de terugkeer van de geroofde kunstschaten uit Frankrijk naar Brugge in 1816*, in : Album J. De Smet, Brugge, 1964, blz. 209 vlg.

4 A. SCHOUTEET (uitg.), *Gedenkwaardige Aenteekeningen van Jan Karel Verbrugge*, Brugge, 1958, p. 73.

5 Van hem bewaarde werken (in het Groeningemuseum te Brugge, in het Rijksmuseum te Amsterdam, in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel en elders) zijn beschreven door : H. PAUWELS, op. cit. ; D. COEKELBERGHS, *Les peintres belges à Rome de 1700 à 1830*, Brussel-Rome, 1976, p. 233-246 ; W.P. DEZUTTER, *De vrijmetselarij te Brugge in de 18de en de 19de eeuw*, in : G. MICHIELS, *Uit de wereld der Brugse mensen*, Brugge, 1978, p. 140-142 ; J.A. VAN HOUTTE, *De geschiedenis van Brugge*, Tielt-Bussum 1982, p. 454 ; *Een eeuw Vrijmetselarij in onze gewesten, 1740-1840*, tentoonstellingscatalogus, Brussel, ASLK., 1983, p. 172, afb. p. 171 ; *Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België. Inventaris-catalogus van de moderne schilderkunst*, Brussel, 1984, p. 475 ; C. VAN DE VELDE, *Stedelijke Musea Brugge. Steinmetzkabinet. Catalogus van de tekeningen*, Brugge, dl. 1., 1984, p. 235-236 ; M. WOUSSEN en D. COEKELBERGHS, *Jozef Denis Odevaere, in : 1770-1830, Om en rond het neo-classicisme in België*, tentoonstellingscatalogus Elsenegemeentemuseum, 1986, p. 169-172 ; D. MARECHAL, *De Brugse schilderkunst en Europa van maniërisme tot symbolisme*, in : Brugge en Europa, Antwerpen, 1992, p. 358-383 ; E. TRIPS, *De Brugse familie Odevaere en de Vrijmetselarij*, in : Brugs Ommeland 32 (september 1992), p. 131-159 ; D. MARECHAL, *Een belangrijke nieuwe aanwinst voor het Groeningemuseum*, in : *Museumbulletin* 15 (dec. 1995), p. 13-16.

Op 17 september 1818 trouwde J. Odevaere, chevalier de l'Ordre du Lion de Belgique, peintre du Roi, "tot Brugge in St.-Gilliskerke met juffrouw Sylvie de la Rue⁶. Hij vertrok naer Parijs en heeft mij gezeyd alsdat hij recherchen ging doen in den bibliothèque van den koning van Vrankrijk en aldaer een schets maeken voor zijne geprojecteerde schilderye van de verovering van Troyen".

Al die tijd kreeg hij nog nieuwe opdrachten van het Paleis : het schilderen van de Unie van Utrecht, De Slag te Nieuwpoort en van een *Portret ten voeten uit van de prins van Oranje*, dat verloren ging in de brand van het Brussels paleis in 1820. Er volgden nog de "*Voorstad van de Blijheid*" te Firenze, juister de *Triomf van Cimabue* en enkele heel omvangrijke werken : *Stichting van het Huis van Oranje* (Brussel, Kon. Musea voor Schone Kunsten van België), *Toewijding van Themistocles en van de Atheners aan de vrijheid van Griekenland* en *De laatste verdedigers van Missolonghi* (Amsterdam, Rijksmuseum). Uit 1823 dateert *Phaidra en Narcissus*⁷.

Odevaere had een goede en scherpe pen en schreef verschillende werken, bewaard in handschrift in de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. Het gaat o.m. om *De la splendeur des beaux-arts en Italie, etc.*, om een geannoteerde vertaling van *Vie de Raphaël* door Angelo Comolli, in 1790 verschenen te Rome en om verschillende uitgebreide notities.

Zijn gehele leven vereerde Odevaere zijn leermeester David. Toen die eind december 1825 overleed nam Odevaere het initiatief om voor David te Brussel een grafmonument te laten oprichten. In zijn oproep schreef hij : "*A la suite des discordes civiles, le Dante expira banni de sa patrie, et le siècle qui l'avait vu mourir n'était point écoulé que Florence réclama, mais en vain, ses dépouilles dont Ravenne, son dernier asile, s'enorgueillit encore aujourd'hui. Que Bruxelles s'honore aussi de conserver celles de David. David est mort au milieu de nous, artistes mes camarades, et vous tous, amis des arts, qui pleurez sa perte ! Que le ministre en France lui accorde ou non un peu de terre refusée à Molière, à Voltaire, à tant d'autres grands hommes ; c'est parmi nous que ces cendres précieuses doivent être honorées, doivent rester à jamais ! C'est nous qui lui devons, après de nobles funérailles, un mausolée dépositaire de nos regrets et de notre reconnaissance. C'est ainsi que nous prouverons à l'Europe que si la Belgique était heureuse de posséder ce grand homme, elle était digne de cet honneur. Et si un jour un autre Médicis vient redemander ses restes chéris, on lui répondra comme le Sénat de Spolète le fit à Laurent le Magnifique, qui réclamait l'honneur d'é*

6 A. SCHOUTEET (uitg.), *Gedenkwaardige Aenteekeningen van Jan Karel Verbrugge*, Brugge, 1958, p. 90.

7 H. HYMANS, *Odevaere (Joseph-Désiré)*, in : *Biographie Nationale*, t. XVI (Nucenus-Pepijn), Brussel, 1901, kol. 68-74.

lever un monument à Lippi dans Florence : 'Nous sommes fiers de montrer la tombe de David, qui passa au milieu de nous ses dernières années et guida nos artistes dans la carrière des talents !'".

Al was Odevaere een bewonderend leerling van David, hij was een gedecideerd tegenstander van het "academisme" zoals blijkt uit een passus uit hoofdstuk XXXVI van *Splendeur des beaux-arts en Italie* : "Il faut le dire, les systèmes académiques ont ruiné les arts et il a fallu de grands efforts pour les en affranchir, même à ceux qui en ont subi l'absurdité, tant l'habitude a de pouvoir sur les hommes"⁸.

Joseph Odevaere overleed te Brussel op 16 februari 1830. Zijn weduwe trad later opnieuw in de echt met Jozeph Van der Linden, lid en secretaris van het Voorlopig Bewind in 1830.

Op 26, 27, 28 en 30 juni 1834, vier jaar na het overlijden van Odevaere werd door Mr. Jean Baptiste Joseph Vanderlinden, notaris te Brussel, op verzoek van mevrouw Sylvie Delarue, weduwe van Joseph Odevaere, overgegaan tot de verkoping van roerend goed, en meer bepaald schilderijen, gravures, boeken en kunstvoorwerpen behorend tot de erfenis van Odevaere, "*peintre d'histoire, à Bruxelles*". Het verslag van deze verkoping kan mogelijk nog enig licht werpen op de activiteiten en op de kunstproductie van Joseph Odevaere⁹.

8 H. HYMANS, op.cit., kol. 72-73.

9 ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL, Notariaat 30451, acte nr. 143 : "*L'an mil quatre cent trente quatre, le jeudi vingt six juin à dix heures du matin.*

A la requête de dame Sylvie Delarue, rentière, veuve de Monsieur Joseph Odevaere, demeurante à Bruges.

En conséquence des publications faites par la voie des affiches et insertions dans les journaux. Il va être par Maître Jean Baptiste Joseph Vanderlinden, Notaire à la résidence de Bruxelles et en présence des témoins ci-après nommés, procédé à la vente des tableaux, gravures, livres et autres objets provenant de la succession du dit défunt ; et ce aux conditions suivantes :

Article premier : la vente se fait au comptant, au plus offrant et dernier enchérisseur en monnaie décimale de francs et centimes, avec augmentation de dix pour cent pour tous frais.

Article deux : immédiatement après l'adjudication de chaque marché, le prix principal avec l'accessoire, devra en être payé entre les mains du Notaire soussigné, en espèces monnayées ayant cours.

Article trois : Aucun objet ne pourra être enlevé de la salle, avant que le prix n'en ait été payé et sans un billet du Notaire.

Article quatre : Les objets se vendent dans l'état où ils se trouveront au moment de l'adjudication sans garantie quelconque.

Article cinq : Aucune réclamation ne sera admise, soit pour defectuosité soit pour erreur dans le nombre des objets, lesquels demeureront aux risques et périls des adjudicataires.

Article six : Toutes contestations qui pourraient survenir pendant la criée ou adjudication seront décidées par le Notaire sans que l'on puisse s'opposer à sa décision.

Article sept : à défaut de paiement le Notaire aura la faculté de faire revendre à l'instant le marché de l'adjudicataire défaillant sans qu'il puisse s'y opposer pour quelque cause que ce puisse être.

Lecture faite des dites conditions, il a été procédé à la vente dont s'agit, de la manière suivante...

Dan volgen alle in de veiling opgeroepen voorwerpen, met opgave van de al of niet toewijzing, de naam van de koper en het behaalde bedrag.

Alle in de veiling opgeroepen voorwerpen - in feite gaat het alleen om figuratief werk (schilderijen, tekeningen en gravures) en boeken - behelzen niet minder dan 410 nummers - 545 catalogusnummers. In de eerste zitting worden 100 nummers geveild. De opbrengst is 1841, 25 fr.¹⁰.

Het verslag van de tweede zitting begint als volgt : "*Le dit jour vingt sept juin Mil huit cent trente quatre, à dix heures de Matin, à la salle la Louve, située grand'place à Bruxelles. En conséquence de l'assignation prise à la cloture du précédent procès-verbal. Il va être par maître Jean Baptiste Joseph Vanderlinden, notaire à la résidence de Bruxelles, en présence des témoins ci-après nommés, et à la requête que dessus, procédé à la vacation pour la continuation de la présente vente, de la manière et ainsi qu'il suit : ...*" Dan worden 94 nummers opgeroepen, waarvan de opbrengst 2279,05 fr. is.

De verkoping van de derde dag begint weer om 10 uur. De veiling duurt tot drie uur in de namiddag, er worden 142 nummers geveild en de opbrengst is 1272, 40 fr.

Op de laatste dag worden 74 loten opgeroepen, waarbij vaak vele nummers uit de catalogus gegroepeerd worden. De opbrengst van die dag is 260,85 fr.

Het proces-verbaal van de hele veiling wordt afgesloten als volgt :

<i>"Total en principal de la présente vacation :</i>	
<i>deux cent soixante francs quatre vingt cinq centimes</i>	260, 85
<i>Report de la première vacation</i>	1841, 25
<i>idem de la deuxième vacation</i>	2279, 05
<i>idem de la troisième vacation</i>	1272,40
<i>Total général cinq mille six cent cinquante trois francs cinquante cinq centimes</i>	5653,55
<i>Les 10 % font</i>	565,35
<i>Ensemble six mille deux cent dix huit francs quatre vingt dix centimes</i>	6218,90
<i>De tout quoi nous avons dressé le présent procès verbal, les jour, mois et an & lieu que dessus, & cloturé à trois heures de relevée, en présence de Egide De Wandeler, tabletier et de Nicolas Binders, sans profession, tous deux demeur-</i>	

10 De eerste zittingsdag wordt afgesloten met : "*A tout ce que dessus, il a été procédé depuis dix heures du matin jusqu'à celle de relevée et la vacation pour la continuation de la présente vente à été fixée à demain vingt sept su courant à dix heures du matin.*

Ainsi fait et dressé le présent procès-verbal, le jour, mois et an que dessus. A Bruxelles, à la salle de la Louve, grand'place, en présence des sieurs Egide De Wandeler, sans profession, et Nicolas Binders, également sans profession, tous deux demeurans à Bruxelles, témoins à requis [sic] lesquels ont signé avec nous Notaire. Lecture faite. (getekend :) E. De Wandeler, N. Binders, Vanderlinden.

ans à Bruxelles, témoins à ce requis, lesquels ont signé avec nous Notaire, lecture faite"

(getekend :) E. De Wandeler, N. Binders, Vanderlinden.

Interessanter wellicht is wat verkocht wordt. Daarom gaan wij hier nog even in op de geveilde voorwerpen. Het gaat om schilderijen, portretten, studies, schetsen, grisailles, kalken, platen, lithografieën, gravures, die vooral de eerste drie dagen geveild worden. Tijdens de tweede dag worden bovendien enkele koperplaten en een tweetal schildersezels geveild. Op de derde dag komt hetzelfde aan bod als tijdens de eerste twee dagen, maar worden ook reeds een aantal boeken opgeroepen. De laatste dag wordt praktisch helemaal door de verkoop van boeken ingenomen.

Tijdens de eerste dag worden o.m. "*un tableau de Bruges*", een "*allégorie de Beaux Arts*", een "*portrait de Heyvaert*", een "*adoration des bergers*", een aantal landschappen, een "*Bacchante en buste*", een "*assomption de la Vierge*", een "*combat des Amazones*" opgeroepen. Men bemerkt dat het in hoofdzaak gaat om religieuze en mythologische taferelen, maar toch komen ook interieurs, historische taferelen (de unie van Utrecht, de slag bij Nieuwpoort) of genretaferelen (jonge herder, oude spinster) voor. Ook de tweede dag gaat het vooral om bijbelse en mythologische taferelen, naast onderwerpen uit de oudheid (*Combat des Grecs*, *Phèdre dévoilant son crime*, *Introduction du cheval de Troie*). Zeer talrijk zijn ook de portretten : van David, paus Leo III, Raphaël, Molière, koning Willem, de prins van Oranje. Ook nu weer worden historische taferelen geveild : *Serment du Jeu de Paume*, *la bataille d'Austerlitz*. Napoleon en de napoleontische mythe neemt trouwens een belangrijke plaats in. Wel een 150-tal gravures van de "*Mort de Napoleon*" worden geveild, naast een 60-tal gravures van de Koning van Holland.

Op de derde dag van de veiling worden een 20-tal gravures van paus Leo III verkocht en enkele theoretische werken over kunstschilderen : "*principes de paysages*", "*Traité de perspectives*".

Op de vierde dag kwamen vooral boeken aan de beurt, in het Frans, het Italiaans, het Engels en het Nederlands : *Métamorphoses d'Ovide*, *Discours sur le progrès des sciences*, *Annales du Musée*, *Comédies de Ténence*, *Oeuvres de Boileau*, *Oeuvres de Molière*, *Chansons de Bérenger*, *Dictionnaire de Moreri*, *Dictionnaire de Bayle*, *Biographie nouvelle des contemporains*, *Collection complète des Placards*, *Language de la Raison*, meer actuele werken als *Mémoire de sainte Hélène*, *Derniers moments de Napoléon*, *De la Révolution*, *Palazzi di Roma*, *Decamerone di Boccaccio*, *The Iliad of Homer*, *The Odes*, *Schildersboek*, *Tonneel der heerschappij*, *Alle werken van Cats*.

Hoe groot moeten we nu de opbrengst van deze verkoping schatten ? Wat waren ongeveer 6000 goudfranken toen waard ? Omstreeks die

tijd was het jaarinkomen van een katoenbewerker ongeveer 650 fr., het dagloon van een wever 3 fr., de minimale gezinskosten voor een gezin met vier kinderen 15 fr. De opbrengst van de verkoping stemt dus ongeveer overeen met het loon door een wever op 2000 werkdagen verdiend of nog, met de gezinskosten voor ongeveer 400 weken. De opbrengst van de verkoping stemt dus ongeveer overeen met wat een geschoold werkman kon verdienen of nodig had in 8 tot 10 jaar. Dit is een helemaal niet te onderschatten opbrengst !

Odevaere was dus een gecultiveerd en welgesteld burger, die Frans, Nederlands, Italiaans - hij verbleef acht jaar in Italië - en Engels kende. Zeer waarschijnlijk kende hij ook Latijn en Grieks. Hij was vertrouwd met mythen, sagen en legenden, zowel uit de bijbelse en kerkelijke sfeer als uit de sfeer van de klassieke oudheid. Dit alles blijkt zowel uit zijn schilderijen en grafische werken als uit de boeken uit zijn nalatenschap.